

12.12.07

HÅP OM MENNESKELIGHET. Mennesker med psykiske lidelser havner fortsatt helt nederst i samfunnets prestisjehierarki. Man kan bli syk av sånt.

Årets viktigste bok

Kommentar

KATHRINE ASPAAS, kommentator

GLEM BRAGE-PRISEN. Glem Nordisk Råds Litteraturpris. Tidligere helseminister Ansgar Gabrielsen har gitt ut årets viktigste bok.

«Brev til en minister» er et produkt av de 1144 personlige brevene han som statsråd mottok fra mennesker med psykiske lidelser eller rusproblemer – eller begge deler – og fra deres pårørende.

Det er historier om fortvilelse, makteløshet og slit – men først om fremst om systematisk avvising. Fra enkeltmennesker, fra institusjoner og fra samfunnet.

Boken er kruttsterk lesing, og vekker til live fortrenget ubehag og kollektive fortieelser. For hva slags mennesker er vi, som lager systemer der noen faller så til de grader utenfor? Hva skjer når vi reduserer hverandre til diagnoser, og deretter rangerer hverandre etter diagnosens prestisje?

Hva skal egentlig til for å få kalle seg menneske – og ikke minst – hva skal til for å forvente å bli behandlet som et?

Nederst ved bordet. Det er ti år siden Stortinget vedtok Opptrappingsplanen for psykisk helse.

Da Ansgar Gabrielsen ble helseminister i 2004, oppdaget han snart at veksten i

«Hva skjer når vi reduserer hverandre til diagnoser, og deretter rangerer hverandre etter diagnosens prestisje?»

bevilgningene til psykiatrien hadde vært tolv prosent i opptrappingsperioden.

Det høres jo bra ut, såfremt man ikke vet at den tilsvarende veksten for det mer prestisjefulle somatiske helsevesenet var atten prosent i samme periode.

«Jeg skjønnte at det er faste plasser rundt det jeg kaller «Det helsepolitiske bord». Helt nederst sitter mennesker med psykiske lidelser og rusproblemer, og der har de alltid sittet. Sånn kan vi ikke lenger ha det», sa Gabrielsen da han presenterte boken hos Gyldendal i går.

Penger og sjel. Likevel handler det skjeve systemet ikke først og fremst om penger. Det handler om frykt og forakt – om raseri og selvforakt.

«Det er så mye fin etikk der ute. Så mange gode intensjoner og riktige holdninger. Likevel får vi det ikke til», sier Tor Øystein Vaaland, tidligere generalsekretær i Rådet for Psykisk Helse, og forfatter av Gabrielsens brevprosjekt.

Hvorfor får vi det ikke til? Skyldes det redsel for å «bli smittet» av den sykes fortvilelse, angst og sinne? Frykt for en smitte som ikke henger ved et brukket ben, en vond rygg – et hjerteinfarkt?

«En kjent mestringsstrategi i møte med angsten i et annet menneske (...), er å avvise den andre av frykt for at man bærer i seg et trekk av det samme», skriver Vaaland i sitt forord til boken, og berører kjernen i frykten og skammen som gjerne klitrer seg til psykiske lidelser og rusmisbruk.

Frykten for mental og sosial smitte.

Bak diagnosen. Bønnen som stiger opp fra brevene er like sterk som den er enkel: «Forstå at jeg er mer enn sykdommen min. Forstå at jeg er et menneske!»

«Ingen vil ha meg. Det er slitsomt at ingen vil ha meg. Samtidig vil jeg ikke jobbe et sted som ikke vil ha sanne som meg», sa Lars Poverud i et sterkt, klart og humorfylt innlegg hos Gyldendal i går.

Han har slitt med psykiske lidelser store deler av livet, og har omsider fått en 40

prosent stilling hos noen som vil ha «såne som ham». Poverud er, sammen med mange, mange andre modige, et vandrende håp om at vi en gang kan klare å overvinne frykten for psyken.

Det samme er prosjektet i Bærum Kommune, der tolv mennesker i år har snudd sykdom til karriere etter flere år på uføretrygd og attføring. De er blitt «Medarbeidere med brukererfaring (MB)», og jobber selv blant mennesker som strever med å komme tilbake til arbeidslivet.

Slik bygges respekt, ny kunnskap og et bedre helsevesen – sakte, men sikkert.

Ikke mislykket. «Den viktigste beskjeden noen kan gi til et menneske med psykiske lidelser er: Du er ikke mislykket!»

Appellen kommer fra Elin Sverdrup-Thygeson, som vet hva hun snakker om: 30 år gammel ble hun tvangsinnlagt på Dikemark sykehus. I 1989 startet hun «Galebevegelsen», og i 1994 startet hun Fattighuset i Oslo.

I går fikk hun årets Tabupris av Rådet for psykisk helse.

Tabuene rundt psykisk helse skremmer mennesker med helt normale sykdommer inn i alkoholisme og misbruk. Frykten, tausheten og fortielsene er først og fremst et gigantisk svik mot barn som sliter selv, eller som lever med foreldre som sliter. Vi kan ikke fortsette sånn.

Litt nærmere. De færreste går gjennom livet uten kontakt med psykisk sykdom – sin egen eller andres. Helsedepartementet anslår at 300 000 nordmenn en eller flere ganger i livet vil bli syke selv, og at 900 000 av oss på en eller annen måte er pårørende.

Bøker som «Brev til en minister» bringer oss litt nærmere vår egen menneskelighet. Den er trykket i 205 000 eksemplarer, og skal deles ut til samtlige av landets helsearbeidere.

Måtte den bringe oss nærmere et samfunn og et helsevesen som tar både kroppen og sjelen på alvor.

kathrine.aspaas@aftenposten.no